

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан природничо-географічного
факультету
Л.П. Міронець
вересня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Географія Сумської області

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

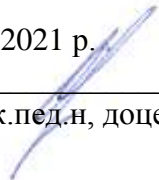
освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією природничо-географічного
факультету

«31» серпня 2021 р.

Голова _____
(Міронець Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Олеся Григорівна, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від 30 серпня 2021 року.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії

Корнус О. Г., к.г.н., доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки: 4-й	
Семестр 7-й			
Лекції 20 год.			
Практичні, семінарські 22 год.			
Лабораторні			
Самостійна робота 46 год.			
Консультації 2 год.			
Вид контролю: залік			
Загальна кількість годин - 90			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Географія Сумської області» є сформуванню у студентів знання про рідний край як природну та суспільно-географічну систему. Головні завдання навчальної дисципліни: набуття навичок географічного вивчення своєї місцевості, вияснити історію заселення та дослідження рідного краю, вивчити природні умови та ресурси Сумської області, розглянути демографічну ситуацію, особливості розміщення населення, специфіку зайнятості населення, розкрити особливості розвитку промисловості та сільського господарства Сумської області на сучасному етапі, висвітлити основні екологічні проблеми регіону.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **програмними компетентностями**:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

СК 2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

СК 5. Здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.

Методи навчання: частково-пошуковий, проблемно-пошуковий, дослідницький; інтерактивні (дистанційні освітні технології, презентація); практичні методи навчання (практична робота, розрахунково-графічні роботи).

2. Передумови для вивчення дисципліни

Курс базується на системі знань, отриманих раніше з таких дисциплін, як загальне землезнавство, історична географія, фізична географія материків та океанів, економічна і соціальна географія України тощо. Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка, затвердженого наказом № 420 від 30 вересня 2019 р.

3. Результати навчання за дисципліною

	Програмні результати навчання	Очікувані результати навчання
ПРН 4.	Аналізувати географічний потенціал території.	Знати та вміти аналізувати природний потенціал території: природні умови (геолого-геоморфологічні, клімато-гідрологічні, ґрунтово-рослинні умови), природні ресурси, трудові ресурси та ін. Сумської області. Вміти пояснювати особливості розміщення населення, специфіку зайнятості населення регіону. Вміти аналізувати перспективи розвитку природно-заповідного фонду Сумської області.
ПРН 5.	Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.	Вміти збирати, обробляти та аналізувати краєзнавчу інформацію про рідний край – Сумську область.
ПРН 9.	Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.	Знати особливості формування території регіону, основні етапи розвитку природи, рельєф та корисні копалини. Знати кліматичні умови та особливості внутрішніх вод регіону. Знати ґрунтово-рослинний покрив, тваринний світ; ландшафтно-типологічну та ландшафтно-регіональну структуру регіону. Вміти пояснювати демографічну ситуацію. Вміти виявляти особливості галузевої та територіальної структури промисловості, сільськогосподарського виробництва. Вміти оцінювати екологічну ситуацію регіону.
ПРН 14.	Пояснювати просторово-часову диференціацію географічної оболонки на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.	Знати послідовність вивчення компонентів природи регіону. Вміти визначати вплив різних видів географічного положення на особливості природи регіону. Вміти встановлювати закономірності в розміщенні основних форм рельєфу та корисних копалин у зв'язку з тектонічною будовою. Вміти виявляти характерні особливості ґрунтово-рослинного покриву, тваринного світу, ступінь антропогенної зміни.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно та послідовно відповідати на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент не має утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, демонструє володіння різноманітними навичками і прийомами роботи з фізичною картою та іншими тематичними картами; знає основні риси

	геологічної будови, рельєфу, клімату, ландшафтів, господарства та населення Сумської області; визначає фізико-географічне положення регіону, основні етапи розвитку природи, рельєф та корисні копалини, кліматичні умови; характеризує внутрішні води, ґрунтовий покрив, тваринний світ і рослинність, ландшафти, населення та господарство регіону, пояснює причини відмінностей, характерні особливості ґрунтово-рослинного покриву та ландшафтів, екологічні проблеми та природно-заповідні території регіону;
82-89	виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент має незначні утруднені з відповіддю на видозмінені завдання, правильно застосовує теоретичні географічні знання при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання; допускається несуттєвих неточностей;
74-81	виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять несуттєві неточності, за вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент має утруднені з відповіддю на видозмінені завдання, що викликає у студента деякі утруднення;
64-73	виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач; студент має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його деталей; допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу, а також відчуває утруднення при застосуванні правил, методів, принципів, законів у конкретних ситуаціях; допускає помилки у відповіді, але володіє необхідними знаннями для їх подолання під керівництвом викладача;
60-63	виставляється за слабкі знання навчального матеріалу репродуктивного рівня, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладення за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач, допускає грубі помилки;
35-59	виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач;
1-34	оцінка "незадовільно" з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися при розв'язанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

Розподіл балів

Поточний контроль														Разом	Загальна сума
РОЗДІЛ 1						РОЗДІЛ 2									
Т	Т	Т	Т	Т	КР	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	КР	60	100
1.1.	1.2	1.3	1.4	1.5		2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	2.7			
Поточний контроль														40	
4		6	6	4	10	4	4	4	4		4		10		
Контроль самостійної роботи														40	
	5	3	3	3		3	3	3	3	5	4	5			

Згідно Положення «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка» від 27.04.2020 р., можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для іспиту, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ ім. А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

Засобами та формами оцінювання є: усне та письмове опитування, тестування, участь у дискусіях, індивідуальне навчально-дослідне завдання, результати виконання практичних та розрахунково-графічних робіт, залік.

Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, контрольних робіт.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тема 1.1. Географічне положення. Фізико-географічне положення.

Тема 1.2. Історико-географічний нарис. Історія заселення. Область у часи Київської Русі, монголо-татарщини; у складі Московської держави; у період козаччини; в складі Російської імперії, Радянського Союзу, незалежної Української держави. Географічні дослідження території рідного краю.

Тема 1.3. Геолого-геоморфологічні умови. Тектонічні структури, геологічна будова, рельєф та корисні копалини. Геоморфологічне районування регіону.

Тема 1.4. Гідро-кліматичні умови. Клімат регіону. Внутрішні води. Найбільші річки та озера. Штучні водойми (водосховища, ставки), особливості залягання підземних вод, болота регіону. Оцінка водних ресурсів.

Тема 1.5. Ґрунтово-рослинні умови. Ґрунтово-рослинний покрив. Тваринний світ. Ландшафтна структура і фізико-географічне районування.

Розділ 2. ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тема 2.1. Політико-адміністративний устрій. Політико-, транспортно-еколого-географічне положення. Положення по відношенню до основних сировинних баз, ринків збуту, найбільших промислових вузлів України. Розселення населення. Динаміка чисельності, демографічна ситуація, статево-вікова структура населення. Національний склад жителів. Особливості розміщення населення. Міське та сільське розселення. Трудові ресурси та специфіка зайнятості населення. Культура і побут.

Тема 2.2. Господарський комплекс. Промисловість. Галузева структура. Зміни, що відбулися в останнє десятиліття. Характеристика тенденцій розвитку та розміщення галузей промисловості. Територіальна структура господарства:

Тема 2.3. Агропромисловий комплекс

Тема 2.4. Транспорт і економічні зв'язки.

Тема 2.5. Соціальна сфера.

Тема 2.6. Екологічна ситуація. Забруднення довкілля шкідливими речовинами. Радіаційне забруднення. Природно-заповідний фонд області.

Тема 2.7. Топоніміка області та геральдика.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Денна форма				
	Ус ього год.	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.
Розділ 1. Фізико-географічна характеристика Сумської області					
Тема 1.1. Географічне положення. (ЗК 1, ЗК 6, ЗК 7, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 14)	3	1	2		
Тема 1.2. Історико-географічний нарис. Історія заселення. Географічні дослідження території рідного краю. (ЗК 6, ЗК 7, ПРН 5, ПРН 9)	10	1		1	8
Тема 1.3. Геолого-геоморфологічні умови. (ЗК 1, ЗК 6, ЗК 7, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 9, ПРН 14)	10	4	4		2
Тема 1.4. Гідро-кліматичні умови. (ЗК 1, ЗК 6, ЗК 7, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 9, ПРН 14)	10	4	4		2
Тема 1.5. Ґрунтово-рослинні умови. (ЗК 1, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 9, ПРН 14)	6	2	2		2
Розділ 2. Економіко-географічна характеристика Сумської області					
Тема 2.1. Адміністративно-територіальний устрій. Розселення населення. Демографічна ситуація. (ЗК 1, ЗК 6, ЗК 7, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 9)	8	2	2		4
Тема 2.2. Господарський комплекс. Промисловість. Галузева та територіальна структура. (ЗК 1, ЗК 6, ЗК 7, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 9)	8	2	2		4
Тема 2.3. Агропромисловий комплекс. (ЗК 1, ЗК 6, ЗК 7, ПРН	7	1	2		4

4, ПРН 5, ПРН 9,)						
Тема 2.4. Транспорт і економічні зв'язки. (ЗК 1, ЗК 6, ЗК 7, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 9,	7	1	2			4
Тема 2.5. Соціальна сфера. (ЗК 1, ЗК 6, ЗК 7, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 9,)	5	1				4
Тема 2.6. Екологічна ситуація регіону. Природно-заповідний фонд області. (ЗК 1, ЗК 6, ЗК 7, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 9, ПРН 14)	9	1	2			6
Тема 2.7. Топоніміка області та геральдика (ЗК 6, ЗК 7, ПРН 5)	7				1	6
Усього годин	90	20	22		2	46

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1.	Географічне положення Сумської області.	2
2.	Історія геологічного розвитку території Сумської області. Основні тектонічні структури	2
3.	Особливості рельєфу Сумської області. Геоморфологічне районування. Корисні копалини	2
4.	Кліматичні умови Сумської області	2
5.	Внутрішні води Сумської області	2
6.	Ґрунтово-рослинний покрив та ландшафти Сумської області	2
7.	Розселення та населення Сумської області	2
8.	Промисловість Сумської області	2
9.	Сільське господарство та транспорт Сумської області	2
10.	Територіальна організація соціальної сфери у Сумській області	
11.	Забруднення навколишнього середовища Сумської області	2
12.	Природно-заповідний фонд Сумської області	2
	Усього годин	22

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Данильченко О. С. Річкові басейни Сумської області : геоекологічний аналіз : монографія. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 270 с. <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/7280>
2. Корнус А.О. Географія Сумської області: природа, населення, господарство / А.О. Корнус, І.В. Удовиченко, Г.Г. Леонтьєва, В.В. Удовиченко, О.Г. Корнус / - Суми: ФОП Наталуха А.С., 2010. - 184 с.
3. Корнус А. О. Атлас сільського господарства Сумської області : географічний атлас / А. О. Корнус. Електр. Тест. Дані. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка; Сумський відділ Українського географічного товариства, 2019. 1 ел. опт. диск (CD-ROM). <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/7603>
4. Корнус А.О. Промисловість Сумської області (економіко-географічне дослідження) : монографія / А. О. Корнус, О. Г. Корнус – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 136 с. <https://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/2921>
5. Корнус А. О. Сільське господарство Сумської області (економіко-географічне дослідження) : монографія. Сумський державний педагогічний університет імені А.

С. Макаренка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 100 с.
<http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/7551>

Додаткові:

1. Атлас Сумської області. – К.: Укргеодезкартографія, 1995. – 41 с.
2. Геоморфологічна будова Сумської області / А.О. Корнус, В.В. Чайка. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2006. – 34 с.
3. Корисні копалини Сумської області : Методичні вказівки до вивчення теми з курсу «Краєзнавство» / Укладачі: А. О. Корнус, В. В. Чайка; Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка. – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – 28 с.
4. Природно-заповідний фонд Сумської області: Атлас-довідник / уклад.: Р.В. Бойченко, В.В. Вертель, О.Ю. Карлюкова та ін. 2-е вид., випр. та допов. Київ : ТОВ «Українська Картографічна Група», 2019. 96 с.
https://www.researchgate.net/publication/340443527_Prirodno-zapovidnij_fond_Sumskoi_oblasti
5. Сумська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина // Гол. ред. кол. І.В. Удовиченко. – К: Вид-во „Мапа”, 2006. – 20 с.

Інтернет-ресурси:

1. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2019 році. <http://www.pek.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-51-18>
2. Екологічний паспорт Сумської області станом на 01.01.2020 р. <https://mepr.gov.ua/news/35913.html>
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Сумській області. <http://sumy.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Головного управління Держгеокадастру у Сумській області. <http://sumska.land.gov.ua>

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор).
2. Презентації лекцій.
3. Географічні атласи, карти (фізичка карта Сумської області, топографічна карта Сумської області масштабом 1:200000).
4. Курвиметр.